

əmrilahi: ilahi əmr
qəmzə: (klassik ədəbiyyatda) sevgilinin
süzgün baxışı

aşına: dost, yoldaş
röyət: görüş, baxış

biriya: riyasız, səmimi

“Ərmən millətinin ‘İndira’sıdır”: güman
ki, hind mifologiyasında gözəllik, bəzi hal-
larda isə müharibə ilahəsi olan “İndira”
nəzərdə tutulmuşdur.

“cəfr”: hərflər, rəqəmlər və müxtəlif sim-
vollarla gələcəkdən xəbər bilmək.

“feyzü fəlah”: bolluq, bərəkət və xoş-
bəxtlik.

“mahbəmah”: aybaay.

“Hazır ol cəngə əgər istər isən sülhü
səlah”: “Sülh və əmin-amanlıq istəyirsənsə,
müharibəyə hazır ol.” Bu misra türk şairi Ab-
dülhaq Mollanındır. Belə başa düşülür ki,
məqalədə istifadə edilmiş misralar, müxtəlif
şairlərə məxsus şeirlərin (yaxud bəzi misra-
larının) dəyişdirilməsi ilə əmələ gətirilmişdir.

səh. 14. “nücüm”: (ulduzlar) ulduzlara
baxaraq gələcəkdən xəbər vermək.

Mətbuat

səh. 15. “Z. truda”: Rusiyada sosialist-
inqilabçılara məxsus “Znamya truda” qəzeti
nəzərdə tutulur.

“Aynəsi işdir kişinin...”: Türk şairi Ziya
paşanın məşhur misraları belədir:

Aynəsi işdir kişinin, lafa baxılmaz,

Şəxsin görünür rütbeyi-əqli əsərində.

(Adamın aynası onun işidir, sözünə yox,
işinə baxmaq lazımdır; hər kəsin aqlının
ölçüsü onun öz əsərində, işində görünər.)

Bakı xəbərləri

səh. 15. “Tarqovi”: Bakıda, indiki Nizami
küçəsi.

“Verxni-Təzəpir”: Bakıda, indiki Nabat
xanım Aşurbəyova küçəsi.

“qlasni”: yerli özünüidarə orqanının səs-
vermə hüququna sahib üzvü.

səh. 16. “Dərmanxanaların daxili işləri
ilə...”: qəzətdə “ilə” yerinə “isə” getmişdir.

Bazar ertəsi, 3 fevral 1919-cu il, nömrə 104

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 2 cəmədiyələvvəl sənə 1337. 3 şubat sənə 1919.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 18 rublə, 2 aylığı 32 rublə, 3 aylığı 45 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublədir. Elan fiatı: sətri 3 rublə. Kərratla gedən elanlar üçün güzəşt edilir.

ELAN

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü 1919 sənəsi fevral ayının 4-ündə gündüz saat 12-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan edilir.

ÜMUM MÜSƏLMAN TƏLƏBƏLƏRİNƏ

Məlum olduğu üzrə, müsəlman tələbələrini əsgərliyə dəvət olunmaları məsələsində yenə tələbələrdən ötrü bir neçə qaranlıq və anlaşılmamış yerlər vardır. Ona binaən [ona görə] zeyldəki [aşağıdakı] izahatın verilməsinə lüzum görürəm:

1) Bütün darülfünun və sair məkatibi-aliyyədə [ali məktəblərdə] təhsil edənlər və edadi məktəb məzunları neçə il əvvəl edadi məktəbi bitirmiş olsalar da, əxzi-əsgər [hərbi qulluğa çağırış] qanunu qarşısında müsavidirlər [bərabərdirlər].

2) Məktəbi-hərbiyyəyə daxil olub oranı bitirən tələbələr həmişəlik (kadrovı) zabit olub qalmaqacaqlar. Vətənimizin yeganə ümidi olan bu tələbələrin ehtiyac rəf olduğdan [aradan qaldırıldıqdan] sonra məkatibi-aliyyədə təhsil üçün göndərmələrindən ötrü Məclisi-Məbusan

xüsusi məbləğ təsis edəcəyinə [ayıracağına] ümid edirik. İndilik ordumuza münəvər fikirli [ziyalı] əfradın [əsgərlərin] nə qədər zəruri olduğunu hər kəs etiraf edir.

3) Fəqir tələbələrin əsgərə alınanlarının ailəsi təmin edilməsi və onlardan xidmətdə bulunanlarının maaşı kəsilməyərək ailəsinə verilməsi məsələsinə gəldikdə, bu məsələ ümum xidmətdə bulunub da əsgərliyə alınan vətəndaşlar üçün birlikdə həll ediləcəkdir. Hər halda bu məsələ Maarif Nəzarətinə deyil, Daxiliyyə Nəzarətinə aiddir.

1 şubat 1335

Maarif Naziri: Nəsim Yusifbəyli
Kargüzar: Əli Yusif

MƏCLİSİ-MƏBUSAN VƏ MÜXALİFLƏR

Azərbaycanın siyasi vəziyyəti nə qədər ki, müəyyən deyildi, türklərdən olmayan bütün siyasi firqələr, bolşevik ruhlu menşevikindən tutub monarxist ruhlu kadetinə qədər, Azərbaycan istiqlalı ilə Azərbaycan Parlamanına qarşı barışmaz bir vəziyyət almışlardı. Onlar bu vəziyyəti

yətləri ilə Azərbaycan türklərini bir növ mühasirəyə almış, təslimə məcbur etmək istəmişlərdi.

Zənn edirlərdi ki, xaricdən gəlmə Müttəfiqlər qüvvəti də onlara kömək olacaq, ağillarıncə türklər tərəfindən qurulmuş olan Azərbaycan Hökumətini bir deyən-də atacaqlardır.

Azərbaycan türkü ilə bərabər, bu türkün ruhundan doğan idealları tərvic edən [ideallara rəvac verən], onun yolu ilə gedən Azərbaycan xadimləri isə qəflətən üzərlərinə atılan qüvvələrə qarşı mətənət göstərdilər, durdular. Azərbaycan fikrinin “İstanbuldan” deyil, Bakıdan doğmuş olduğunu isbat etdilər. Bu sübutla hər kəsdən əvvəl bitərəf bir qüvvət olması həsəbilə [səbəbindən] ilk əvvəl ingilis komandanlığı qane oldu. Onun bu qənaəti Azərbaycanın daxili müxaliflərini düşündürdü.

Türk olmayan müxaliflər düşündülər, daşındılar; xətti-hərəkətlərini dəyişmək, nöqtəyi-nəzərlərini əvəz etmək məcburiyyətində qaldılar.

Eserlər [sosialist-inqilabçılar] əslən milliyət əsasına əhəmiyyət verən idealist və ind[ivid]ualist [fərdiyyətçi] bir firqə olduqlarını xatırladılar. Azərbaycan Parlamanı bir “əmr-i-vaqə”dir [faktdır], olmuş bir işdir – dedilər.

Mənşeviklər dəxi “qalu bəla”dan [əzəldən] millətlərin kəndi müqəddəratlarını kəndiləri təyinə haqlı olduqlarını qəbul edənlərdən olduqlarını etiraf etdilər.

Həmkarlar İttifaqı dəxi Azərbaycan Parlamanına getmək haqqındakı qərarına təzədən baxmaq məcburiyyətində qaldı.

Erməni Milli Komitəsi dəxi daşı ətə-

yindən tökməyə başladı. Yalnız Parlaman deyil, hökumətə də girmək meylini izhar etdi [göstərdi].

Yerdə yalnız bir Rus Komitəsi qaldı.

Rus Komitəsi yalnız tufəng təsirilə olmalıdır ki, o da əvvəlcə mövcud olan qərarını təzədən bir “götür-qoy” etdi. Anladı ki, “Rusiya millətlərinin, son şəkli Rusiyanın iradəsilə biletə [uzlaşmayla] təyin edilmək üzrə kəndi başlarına idarə qurmaq haqları vardır və bu haqla parlaman da qura bilərlər və bu parlaman yalnız siyasi bir minbər [kursü] qazanmaq üçün deyil, vilayətə əmnü asayiş [əmin-amanlıq] vermək işində şərkət etmək [iştirak etmək] üçün dəxi getmək lazımdır.”

Bunu anlamaqla bərabər, Rus Komitəsi özünün Parlamanı girməsini yalnız bir mətləblə əlaqədar görür. Əvvəlcə bəzi mühüm məsələlər aşkar olmalıdır. Bu məsələlər aşkar olmayınca Parlamanı girmək, onlarca faydasızdır. Çünki burada Rusiyanın mənafeyi-aliyyəsinə mərbut [ali mənafeyinə bağlı] olan nöqtələr var ki, onları örtülü olaraq keçmək bərabər işləməyi qeyri-mümkün edər.

Məsələ Azərbaycanın Rusiyaya əlaqəsini təyin etməkdədir.

Zatən yalnız Rus Komitəsindəki kadetlər deyil, digər firqələrdə olan ruslar-rusiyaçılarla bizim aramızda və digər türk partiyalarının arasında olan ixtilaf-nəzər [görüş ayrılığı] dəxi bu nöqtə üzərində idi.

Biz Azərbaycanı müstəqil bir dövlət tələqqi [qəbul] edirik. Bu tələqqisini Azərbaycan demokratiyası əksəriyyəti-əzimə [böyük əksəriyyət] təşkil edən türk xalqının idarəyi-aliyyəsi [ali hakimiyyəti] ilə bütün dünyaya elan etmişdir. Bu bir əmr-i-vaqədir [faktdır].

Azərbaycan Hökuməti, Azərbaycan Parlamanı, Azərbaycan siyasi firqələrinin bəyannaməsi, Azərbaycan xalqının bu əsasları qəbul və tərvic etməsi bu əmr-i-vaqənin xarici əlamətləridir.

Azərbaycan Hökuməti bütün firqələrinin müməssilliyi [ilə] [nüməyəndəlikləri ilə] beynəlmiləl münasibətə [münasibətlərə] girişmiş, feilən Müttəfiqlər tərəfindən tanınmışdır. Ondan başqa bu topraq üstündə, bu əhali üzərində başqa nəfiz [nəfuz sahibi] və tanınmış bir hökumət yoxdur.

Bizimlə bərabər çalışmaq, türklərlə birlikdə “əmnü və asayişin təmini” və yaxud “fevral hürriyyətlərinin bəqası” üçün işləmək istəyən firqələr hər şeydən əvvəl bu cəhəti nəzəri-diqqətə almalıdırlar: Azərbaycan bir əmr-i-vaqədir – bunu səmimi bir surətdə qəbul etməlidirlər.

Azərbaycanın Rusiya ilə iləridəki əlaqəsinə gəlincə, bu əlaqəni iləridə Azərbaycanlıların rusiyalılarla dostluqla, azadlıqla, tərəfeynin [hər iki tərəfin] rizası ilə həll olunacaq bir məsələ kimi görməlidirlər.

Parlamanı gələcək müxalif, “Siz Rusiyadan ayrılmışsınız, bu ayrılışınızla faydalı bir iş görməmişsiniz, yaxşı olar ki, onunla birləşəsiniz” dersə, onu dinləyir. Fəqət “Siz Rusiyanın bir parçasısınız, nə haqla ondan ayrılmışsınız” dersə, ona təhəmmül etməz [dözüm nüməyiş etdirməz], kürsüdən salarız.

Azərbaycan Parlamanına, Azərbaycan istiqlalı bayrağını yüksək qaldırmış olan bu müəssisəyə hər kəs gələrsə, bu Parlamanın feilən təəssüs etmiş, olmuş-bitmiş bir hökumətin Məclisi-Məbusanına gəlmiş və bununla o, Azərbaycan istiqlalını fikirdə deyilsə də, işdə tanımış

deməkdir.

Rusiya ilə əlaqəyə gəlincə, bunu müxaliflər bilməlidirlər ki, müvafiqlər heç bir zaman fikirdə Rusiyanın düşməni olmayıb, Rusiya demokratiyası ilə ədavət bəsləməmişlərdir.

Azərbaycan Parlamanının bütün firqələri kəndi bəyannamələrində bu fikri zikr etmişlərdir. Müxaliflər nöqtəyi-nəzərindən ən müdhiş bir milliyətçi və iftiraqçı [ayrılıqçı, ayrılma tərəfdarı] təsəvvür olunan “Müsavat” firqəsi belə kəndi bəyannaməsində fikrən təbii və mötədil bir hala gələcək Rusiya ilə əqdi-ittifaq etmək [ittifaq bağlamaq] fikrinə yabançı olmadığını bildirmişdi. Fəqət buna biz öz meyliyimiz, öz xahişimizlə gedəcəyiz. Bu məsələni Rusiya Məclisi-Müəssisənə deyil, Azərbaycan Məclisi-Müəssisənə həll edə bilər. Bu səlahiyyət başqalarının deyil, bizimdir. Çünki milliyət haqqı yalnız bu surətlə müdafiə oluna bilər.

Yoxsa bir “məşevik” çıxar da “biz sizə Rusiyadan ayrılmaq haqqını verməyirik” dersə və bu məqsədinə yetişmək üçün müsəlman sosialistləri ilə birlikdə bizə qarşı mübarizə edə biləcəyinə güvənərsə, biz öylərinə güləyiz, zira öylə düşünən bir türk Parlamanı firqəsi təsəvvür edəmməyiz!

Rusiyadan ayrılmaq, Rusiyaya qoşulmaq və yaxud başqa bir şəkil ilə kəndi müqəddəratını təyin etməyə haqqı Azərbaycan xalqının müqəddəs bir haqqıdır. Bu haqqı ona təbiət bəxş etmiş. Bu haqqı o nə kadetlərin ala gözlərinə, nə də sosialistlərin yağlı dillərinə fəda edəmməz!

Müxaliflər bunu bilsinlər, qulaqlarına sırğa etsinlər və böyləcə Azərbaycan istiqlaliyyəti əmr-i-vaqəsinin qulami-halqa-

bəguşu [qulağı sırgalı qulu] olaraq Parlama-
mana buyursunlar.

Başqa məsələlərdə keyifləri istədiyi
müxalifəti etsin, tənqidatda bulunsun,
təbliğatda olsunlar. O, onların haqqı və
vəzifələridir.

Biz heç bir zaman onların Parlaman fir-
qələrinin müvafıqları [müxalif olmayanları,
hökumətdən yana olanları] cərgəsində otu-
racaqlarını zəttən təsəvvür etməmişdik.

M. Ə. Rəsulzadə

**AZƏRBAYCAN KABİNƏSİ RƏİSİ
CANİBİ-ALİLƏRİNƏ “ƏHRAR”
FRAKSİYASI TƏRƏFİNDƏN
BU MƏZMUNDA BİR MÜXTİRƏ
[XƏBƏRDARLIQ] VERİLMİŞDİR:**

Zaqatala vilayətindən peydərpey [bir-
birinin ardınca] hər növ almaqda oldu-
muz xəbərlərdən oranın əhvalı qayət
məğşuş [qarışq] olduğu anlaşılır. Vilayət
daxilində oğurluq, soyğun və cana sui-
qəsd kimi cinayətlər hər gün vəqə olmaq-
dadır. Vilayətin Gürcüstanla həmhüdü
olan Əliabad və Balakənd nahiyələri əha-
lisi gürcü təzyiqtə, gürcü təhəkkümatı
altında inləyir. Kəndi məralarına [otlaqla-
rına] heyvanlarını çıxarmaq, tarlalarına
sərbəst yürümək, kəndi ormanlarından
odun kəsmək bu iki nahiyə əhalisi, bil-
xassə Qovaqçöl camaatı üçün imkan
xaricindədir.

Binaənileyh [ona görə], fraksiyamız bu
haqda Gürcüstan Hökumətinə müraciət-
də bulunulmasını arzu etməklə bərabər,
Zaqatala vilayətində fəvqədə məruz hadi-
sətin [yuxarıda deyilən hadisələrin] baş gös-

tərməsini ancaq məhəlli [yerli] məmurla-
rın fəaliyyətsizliyində görərək, təcili su-
rətdə vilayətin administrasiya məmurla-
rının qismən təbdil [dəyişdirilməsi], qis-
mən də ixrac və əzl edilməsini [qovulma-
sını] lazım və labüd ədd [hesab] edir. Əks
təqdirdə Zaqatala vilayətində məqsudu-
muzun xilafı olan [arzuolunmaz] hadisətin
zühur edəcəyini məttəəssüf [təəssüflə]
görmək məcburiyyətində bulunacağız.

Qeyd: Zaqatala övzasına [vəziyyətinə]
dair aldığımız məlumat çox olmaqla bə-
rabər 371 kəlmədən ibarət olan teleqrafı
hüzura təqdim etməklə kifayət edirik.

“Əhrar” fraksiyası

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Yeni mütarikə şəraitinə [atəşkəs şərt-
lərinə] görə, fransız qoşunları Strasbur-
qun üç fərsəxliyində vəqə Kel (Almanya)
şəhərini işğal və rəsmi surətdə Fransaya
ilhaqını elan etmişlərdir.

* Almanya Bankının məşhur müdiri
fon-Qvinner rəvayətə görə Almanyanın bi-
rinci rəisi-cümhuru [prezidenti] olacaqdır.

* Məşhur maliyyundən [maliyyəçilər-
dən] Qoldenin hesabına görə, müharibə-
yə İngiltərə 6 418, Almanya 8 300, Ame-
rika 2 600 milyon pul sərf etmişlərdir.

* Smets Sülh Konfransında Cəmiyyə-
ti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] proqramını
havi [əhatə edən] bir risalə nəşr etmişdir.
Cəmiyyəti-Əqvam vücuda gəlsə, dövlət-
lərin həyatı-ictimaiyyəsinə zəruri bir
şey olub, mədəni-siyasi fəaliyyətin siyasi
bir orqanı olmalıdır. “Avropa” ləğv olunur
və Cəmiyyəti-Əqvam onun varisi olur. Cə-

miyyəti-Əqvamı biz əski əsas və mənada
təsis etməməliyiz. Cəmiyyət bütün ca-
han əfkari-amməsinin müzahirətinə məz-
hər [bütün dünyanın ictimai fikrinin dəstəyi-
nə nail] olmadıqca, müvəfəqiyyətlə yaşa-
maz. Cəmiyyəti-Əqvam mövcüd olmaq
istəməsə, hüdudi-miləl [millətlərin səh-
hədləri] xaricindəki yeni məsələləri həll
etmək üçün ayrı bir müəssisə əmələ gə-
tirməli olacaqdır.

* “Havas” acentəliyinin məlumatına
görə, De-Korseydə Mütəffiqlər nazirləri
ilə əsgəri [hərbi] mütəxəssislərin müşavi-
rəsi vəqə olmuşdur. Müşavirə əvvəlcə
Cəmiyyəti-Əqvam məsələsinə müzakirə
edərək, onun əsas və layihəsini tərtib və-
rəcəkdir.

* “Havas” acentəliyi xəbər verir:
Fransız mətbuatı Sülh Konfransının üstü-
örtülü hərəkətinə istehzakarənə bir su-
rətdə baxır. Vilson rəsmi surətdə fransız
hökumətinə bildirir ki, o, konfransda
Amerikanın hökumət başçısı sifəti ilə de-
yil, Baş vəzir sifəti ilə qalmaq istəyir.

* London - Berqandan buraya gön-
dərən teleqrafda denilir: Rusiyada həbs
edilmiş olan və sonra oradan qaçmış olan
bir ingilis taciri rəvayət edir ki, 1917-ci
sənədə Rusiyaya qayıtmış olan general
Kuropatkin bolşeviklər tərəfindən qətl
edilmişdir.

* Paris - “Le-jurnal” yazır: Bolqarya ilə
mütərikə əqd edildikdən [atəşkəs imzalan-
dıqdan] sonra Makenzen var qüvvəsi ilə
çalışmış ki, Mütəffiqlərin qələbəsinə
əngəl törətsin və məğlub edilmiş Roma-
niyanı dəmir mənəgənə içində saxlasın.
Mütərikə əqd ediləndən 20 gün sonra
Makenzen Macaristan təriqi [yolu] ilə Al-
maniyaya qayıtmalı ikən yenə Balkanda

qalıb işində davam etmişdir.

* Lion (28 yanvar) - Leon Burjuanın
təhti-sədarətində [sədrliyi altında] Cəmiy-
yəti-Əqvam məsələsinə müzakirə üçün
birinci iclas əqd edildi [baş tutdu]. Bu mə-
sələ ətrafında olan bir qədər danışıqdan
sonra iclas böylə qərar qoymuşdur: Bu-
nunla iclas bütün qonşu dövlətlərə mü-
raciət edərək, Cəmiyyəti-Əqvamın təlqin
etdiyi amallara nail olmaq üçün bir yerə
toplanmağı arzu edir. Sülh əqd edilmə-
yincə, həyatın adi halına düşməyəcəyini
iclas qeyd və etiraf edir.

QƏZETƏLƏRDƏN

* Gürcüstan Hökuməti İngiltərədən
mal almaq üçün xüsusi vəkil göndərir.

* Sibiryada 80 min yapon əsgəri
vardır.

* Şayiata [şayiələrə] görə Tsaritsın
əhalisi İdil [Volqa] nəhrinin sol kənarına
nəql edilir.

* Kiyevdə olan Finlanda konsulu Fin-
landa əsgərlərinin Petroqrada daxil ol-
malarını simsiz teleqrafla xəbər almışdır.

Könüllü ordu

Ukraynadan ötrü ordu dəstələri təşkil
etmək üçün Könüllü ordu zabıtları Yeka-
terinodardadırlar. Denikin Yekaterino-
darda və Pokrovski Tsaritsın cəbhəsində.
Kazaklar müharibə etməkdən tənə gəl-
mişlərdir. Şəhər əhalisi fəna müamələ-
dən [rəftardan] narazıdır. Zabıtların, ka-
zakların axtarış, qərar və arvadlara təcə-
vüz etmələri ziyalıları tənə gətirmişdir.
Zabıtlar özləri qabaqlarına gələn malları
həcz [müsadirə] edib, bəzən oğurlayırlar.

Fəhlələr bimumuz olaraq süngü gücü ilə zavodlarda işləməyə məcbur edirlər.

Şura Hökuməti tərəfindən buraxılan pullar qəbul edilməyir. Könüllü ordu, məcburi bir surətdə təşkil edilir. Hamını bilatəfavüt [fərq qoymadan] orduya daxil edirlər. Ordu arasında fransız və Romaniya zabitləri vardır. Bunlardan əlavə Könüllü orduya güclə 4 min Avstriya və almaniyalı daxil edilmişdir ki, bunlar kadetlər əlinə düşmələrinə təəssüf edirlər. Stavropol və Armavir müharibələrindən sonra Kornilov alayından 9 nəfər, mühəndis alayından 21 nəfər qalmışdır. Qalanları isə Kuban çayında və Armavir altında vəqə olan müharibələrdə tələf olmuşlardır. Şəhərdə 18 yaşından 40 yaşına, kəndlərdə isə 18-indən 58 yaşınadək istehzari-əsgəriyyə [hərbi çağırış] dəvət edilmişdir. Qocalar isə təhlükəli vaxtlarda dırmıq və yabalarla cəbhəyə getməlidirlər.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

* Şəki şəhəri nümayəndəsi Hacıbaba bəy Nağıbəyov Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri tərəfindən hüsurə qəbul edilərək Şəki əhvalı barəsində mühasibatda bulunmuşdur [hesabat vermişdir]. Şəki nümayəndəsi Yevlax-Şəki yolunun fəna bir halda olduğu barəsində Rəisi-vükəla həzrətlərinə məlumat verərək bildirmişdir ki, həman yolun fənalığından naşi [ötrü] Şəki bir çox nöqtələrlə əlaqədə buluna bilməyir.

Sonra nümayəndə Şəki prixod mollarına məvacib təyin etmək barəsində is-

tidada [xahişdə] bulunmuşdur. Nümayəndə Şəkidəki müsri [yoluxucu] xəstəliklərin hökmfərma olmaqlarını [hökm sürməklərini] təsvirlə, oraya xəstəliklərlə mübarizə etmək üçün sihiyyə dəstəsi göndərilməsinin mütəmənna [arzu edilən] olduğunu bəyan etmişdir.

Rəisi-vükəla Hökumətin müavinətini vəd etmişdir.

* Mövsuq [mötəbər] mənbələrdən aldığımız məlumata görə, Hüseyn xan Təkinski Erməni Hökuməti indində [nəzdində] Azərbaycanın siyasi nümayəndəliyinə təyin edilir. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] bugünlərdə məhəlli-məmuriiyyətinə [təyin edildiyi yerə] azim olacaqdır [yola düşəcəkdir].

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Ticarət və Sənaye Nəzarətində

* Ticarət və Sənaye naziri həzrətləri Rəisi-vükəla həzrətlərinə müraciətən məlum etmişdir ki, Bakıdakı mərmi zavodu həcz [müsadirə] edilmişdir. Oradakı mühəndisə məlum edilmişdir ki, fəhlələr oradan çıxmalıdırlar. Nazir məktubunun axırında mərmi zavodunun Cümhuriyyətimiz üçün havi olduğu [daşdığı] əhəmiyyətini bəyanla, geri verilməsi haqqında lazımı tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica və təmənnə [arzu] etmişdir.

* Ticarət və Sənaye Nəzarəti Gürcüstan Hökuməti nəzdindəki siyasi nümayəndə Məhəmməd Yusif Cəfərova müraciətən rica etmişdir ki, Tiflisdə Mədən Departamenti xidmətçiləri və əmvalının [mallarının] Bakıya göndərilməsi barəsində

də lazımı binagüzarlıqda [təşəbbüsdə] bulunulsun. Zira Azərbaycan Mədən İdarəsi müdiri kanuni-əvvəlin [dekabrın] 16-dan etibarən Nəzarətə müraciətən məmurin [məmurlar] üçün ərzaq və mühimmat istəmişdir.

Məsai Nəzarətində

* Şubatın [fevralın] 2-də Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] Tağıyev fabrikanı müdiriyyəti bir kağız göndərib məlum etmişdir ki, qulluqdan ixrac edilən xidmətçilər yenidən qulluğa qəbul edilmişlərdir.

* Bakıda Neft quyuları qazıyan müəsisələr İttifaqı Məsai Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Nəzarət cənbində [nəzdində] təşkil tapan xüsusi müşavirədə onların nümayəndəsinə bir yer verilsin.

* Müttəfiq Zəhmət Cəmiyyətinin mərkəzi komitəsi Məsai Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, körpülərdə çalışan fəhlələr Cəmiyyətin izni ilə qəbul edilib, əzl edilmələri [işdən çıxarılmaları] cəmiyyət izni ilə olması barəsində lazımı tədabirdə bulunulsun. Zira işbu məsələdən naşi [ötrü] bir çox qeyri-məmul hadisat [arzu edilməz hadisələr] törəməkdədir.

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətində

* Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Müdafiə Nazirliyi] Rəisi-vükəlaya müraciətən müsri [yoluxucu] xəstəliklər və başqa bu kimi məsələlər üçün Nəzarətə 200 000 manat para buraxılması barəsində təşəbbüsatda bulunmuşdur.

* Məşixət Sədarəti [Şeyxülislamıq İdarəsi] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə müraciətən fəqərə sinfindən vəfat edənləri dəfn və kəfn etmək üçün para təxsis

edilməsi [pul ayrılması] barəsində təşəbbüsatda bulunmuşdur. Nəzarət 5000 rublə təxsis etmişdir. Fəqət sədarətdən rica etmişdir ki, fəqirlik barəsində məhəllə mollalarından şəhadətnamə tələb edilsin.

MƏQSƏDLƏRİ NƏDİR?

Bugünlərdə Ermənistan Hökuməti namından [adından] Ermənistan Xariciyyə naziri Tiqranyanın Hökumətimizə çəkdiyi protesto teleqramı zənnimcə hamını təəccübləndirsə gərəkdir. Ələlxüsus teleqramın son cümləsindəki “Ermənistanın ərazi hüququna təcavüz” ibarəsi təəcüb deyil, heyrətimizi mövcib [heyrətimizə səbəb] olur. Məsələ yenə qara bəxtli Qarabağın məsələsidir. Nüfusca [əhalinin sayına görə] müsəlman əhalisi erməni əhalisindən bir neçə kərə artıq olduğunu erməni statistikçiləri də etiraf etdiyi bir halda, mövqeyi-coğrafiyə ilə Azərbaycanın təbii bir sərhədi olduğu göz qabağında ikən və indiki Azərbaycanı təşkil edən xanlıqların içində Qarabağ xanlığı tarixdə ən məşhurlarından ədd [hesab] olunarkən, bu gün erməni milləti və onun min dürlü bəla və məşəqqətlə həqqi-istiqlal qazanmış hökuməti yenə də gözlərini Qarabağdan çəkmək istəməyir və oranı idarə etmək üçün olunan təşəbbüslərə qarşı protesto edir. Bu cəsarətə artıq siyasi protesto deyil, başqa dövlətin daxili idarəsinə qarışmaq namı verilməlidir ki, buna da heç bir müstəqil hökumət təhəmmül edəmməz [düzüm nümayiş etdirə bilməz]. Ələlxüsus Ermənistan kimi yeni törəmiş, gələcək mövcudiyəti əsaslı şübhələri mövcib olaraq, ərazi hüdudu

bir işareyi-sualdan (?) ibarət olan bir dövlət, qonşusunun daxili hərəkətini xaricdən tənqidə qalxışması qətiyyənlü zumsuzdur. Ermənistan böylə bir təşəbbüsdə bulunarsa, açıqdan-açığa “Nə mən yaşayacağam, nə də səni yaşamağa qoyacağam” demiş olur. Ermənistanın Qarabağa ümid etməsi, deyil “samoopreledeniyə” [öz müqəddəratını təyin etmək] əsasına, hətta ən ibtidai məntiqə belə sığmaz bir rəydir ki, bu rəy təbii edilsə, nəticədə yenə dəhşətli mənzərələr, yenə mədəniyyət və ülfət yerinə xarabazorlar görünər.

Hal-hazırda Ermənistanın cüz'ü [bir hissəsi] olan bir çox yerlər, gərək əhalinin milliyəti etibarlı ilə, gərək tarixi vəsiqələrin şəhadəti ilə Azərbaycanın ən şər'i [halal], qanuni hissələri olduğu halda, Azərbaycan Hökuməti məhz dostluq və asayişin xələldar olmaması niyyəti ilə və hər üç cümhuriyyətin qazandığı haqqi-istiqlalın möhkəmlənməsi xatirəsi üçün o yerlər barəsində bir kəlmə olsun danışmayı. Çünki əgər qonşu cümhuriyyətlərin arasına pozularsa, bundan şübhəsiz bir yabançı qüvvə müstəfid olacağı bədihidir [faydalanacağı aşkardır].

Bu gün Azərbaycan Hökuməti əgər Şuşa və Cavanşir qəzalarını bir general-qubernator təhti-idarəsində [idarəsi altında] dolandırmaq istəyirsə, bundan yeganə məqsəd yalnız oralarda asayiş və intizam bərpa edib, neçə vaxtdan bəri asudəlik üzün görməyən əhalini yenidən rahat və mədəni yaşamağa dəvət etməkdir. Böylə bir təşəbbüsün önünə çıxmaq asayiş və intizam tərəfdarı olan bir cümhuriyyətdən deyil, pərişanlıqdan istifadə edib, qara fikirlərini yürütmək xülyasın-

da olan macərəpərəstlərdən gözlənməlidir.

Bir dəfə diqqət olunsun, Azərbaycan kəndi daxilində olan iki mahalı idarə etmək üçün general-qubernator təyin edirmiş, bu işə başqa bir qonşu dövlətin “ərazi hüququna təcavüz” imiş. Məncə burada məntiq aramaq belə lazım deyil. Yalnız bunu düşünməlidir ki, qurdun qarını doymaq üçün quzuya hər nə nəhv [tərz, yol] ilə olursa, bir günah, bir təqsir ixtira etməlidir. Lakin Azərbaycan millətinin də öyləcə sadədil quzulardan olduğunu kimsə sübut edəmməz.

Heç olmazsa bunu düşünməli idi ki, Qarabağa general-qubernator təyin etmək, oranı Paris Konfransının qoyacağı qanunların təhtindən [altından] çıxarmaq deyildir. Həpimiz ədalətə inandığımız o məhkəmənin mübahisəli ərazi haqqında çıxaracağı qəraradlara qədər hər hökumət sərhədi daxilində kəndi başına idarə etməlidir. Bu idarəyə qarışmaq, qonşu dövlətin beynəlmiləl hüququna riayətdən imtina etməkdir. Məsələyə birtərəfanə baxan olarsa, bizim “Ermənistanın ərazi hüququna təcavüzümüzü” deyil, onların Azərbaycan beynəlmiləl hüququna təcavüzünü görər.

Əli Yusif

İRƏVAN: ERMƏNİ-MÜSƏLMAN MƏSƏLƏSİ

Yeni vicdansız təcavüzlər

İrəvan quberniyasında Göyçə gölünün cənubi-şərqi tərəfində və Novo-Bayezid mahalı daxilində olaraq 34-35-ə

qədər müsəlman kəndləri mövcuddur.

Türklər İrəvan quberniyasına gəlməzdən qabaq ermənilər 1918 sənəsi may aylarında məzkur [deyilən] müsəlman kəndlərinin üstünə hücum etmişlərdi. Fəqət o zaman bura müsəlmanları tüfəngləri və badironları [patronları] çox olduğu üçün erməni hücumlarının qabağında dayana bilmişlərdi. Hətta ermənilərə beş-altı yüzə qədər tələfat vermişlərdi.

Sonra hücum edən ermənilər İrəvandan, Erməni Hökumətindən kömək istemişlər. Binaənileyh [ona görə] Erməni Cümhuriyyəti 1918 sənəsi iyul və avqust aylarında top və pulemyotlarla müsəlləh [silahlanmış] 20-30 min miqdarında bunların üstünə erməni əsgərləri göndərmiş.

Lihəzə [bu səbədən] yerli müsəlman kəndliləri daha bunlara müqavimət edəmməyib təslim olmuşlardı. O zaman ermənilər yalnız Böyük Məzrə kəndinə 109 top gülləsi buraxmışlardı. İndi Göyçə göl müsəlmanları içindən yanvarın 17-sində çıxıb gəlmiş məlumat sahibi bir cavan orada gözü ilə gördüyü əhvalatı bizim üçün böylə səhih surətdə danışdı:

“Mən Qazaxlıyam. Göyçə gölü ətrafı müsəlman kəndlərindən Daşkəndinə qonaq getmişdim. Məndən beş-altı gün qabaq çox hissəsi “qaxtaqan” [qaçqın] ermənilərdən və yarısı atlı, yarısı da piyada olaraq 750 nəfərdən ibarət erməni əsgərləri 3 pulemyot və 2 ədəd toplu bərabər Novo-Bayezid müsəlman kəndlərindən rəsmi surətdə xərc yığmaq adı ilə bu kəndlərin üstünə gəlmişlər. Bu erməni əsgərlərinin müsəlman kəndlərindəki rəftar və müamilələri [davranışları] böylə

idi: Erməni əsgərləri hər müsəlman kəndinə yetişirdilərsə, qabaqca o kənd camaatının qalan silahlarını alırdılar. Sonra kəndlilərin öhdəsindən gələmməyəcəkləri surətdə cəbrən [zorla] ağır-ağır xərclər alırdılar. Belə ki, məzkur əsgərlər mən özüm mövcud olduğum Böyük Məzrə kəndi müsəlmanlarını 34 min manat xərc verməyə məcbur etdilər. Bundan əlavə, həmin kənddən 50 arabaya qədər ot, 5 xarvar taxıl, 10 xarvar arpa, 20-30-a qədər at apardıqları kimi, evlərdən arvad ziyanları qəbilədən daha bir çox cəvahirat, arvad və kişi təzə paltarları[nı] talayıb apardıqları. Sonra “Daşkənd” denilən kənddən otlu, taxıllı, neftli və talan olaraq 280 min manatlıq qarət və zəbt etdilər. Bundan savayı həmin kəndin sakini Məşhədi Qasımın 120 baş qoyununu, 24 baş qaramalını, 50 araba otunu və 10 min manatlıq miqdarında ev müxəlləfatını [ev əşyasını] aldılar.

Hakəza [eləcə də] Cənəhmədli kəndindən 15 at, 30 araba ot, nəğd və taxıl olmaqla 15 min manatlıq əşya və neft aldıqları kimi arvad, kişi, hər kəsin əynində təzə paltar görürdülərsə, “bunlar kazyonnidir” [xəzinəyə məxsusdur] deyib, libasını əynindən çıxarırdılar.

İnkədağı kəndindən dəxi taxıl, ot, at və qeyri bu kimi camaatın mayehtacını [lazımlı şeylərini, avadanlığını], 50-60 min manatlığa qədər alıb apardıqları. Bunun kimi Qaraimanlı, Socalı, Bala Məzrə və daha qalan o ətrafdakı müsəlman kəndlərini bu növlə cəbrən xərcləyib, taladıqları.

Erməni əsgərləri hər kəndin üstünə getdikləri vaxt ümumən yəni 750 nəfəri də topları, pulemyotları ilə bərabər o

kəndin üstünə gəlib müsəlmanları xərc-ləyirdilər, talayırdılar. Sonra genə birlikdə o hal ilə o biri müsəlman kəndinin üstünə gedirdilər.

Böyləliklə, İrəvan quberniyasının No-vo-Bayəzid mahalında ermənilər içində qalıb, erməni hökumətinə təslim olmuş olan 35 para müsəlman kəndlərinin camaatı faciəyə [faciəvi] bir hal keçirmək-dədirlər. Yolları qalın qar təbəqələri bas-dığı üçün bir tərəfə qaçmamayırlar. Binə-valorın səsləri və harayları da bir yana çatmayır. Sizi inandırırım, əgər mən çı-xıb bu tərəfə gəlməsəydim və sizinlə görüşməyəydim, nə bilim onların halın-dan kim xəbər tuta biləcəkdir.”

Müxatibimiz [həmsöhbətimiz, söz danı-şan şəxs] burada dərin suzişli [yanıqlı] bir ah çəkəndən sonra məhzun [hüznü] bir hal ilə sözünə davam etdi:

“Daşkənd sakinlərindən bir kişi na-musunu saxlamaq üçün arvadını özgə bir kəndə qaçırmaqla, erməni əsgərləri-nin təcavüzündən qurtara bilmişdi. Çün-ki nizami erməni əsgərləri camaatdan xərc yığdıqları əsnada, müsəlman qız-larına və arvadlarına da təcavüz etmək-dədirlər.”

İştə, Azərbaycanımızda rahat və aza-də yaşamaqda olan erməni təbəələri-mizin rifahətinə [firavanlığına] qarşı ermə-ni insaniyyətkarlığı!

Azərbaycan Parlamanımızda və Azər-baycan Kabinəsində ermənilərə məbus-luq və vəzirlük mənəbləri ayırdığımızı qarşı, Erməni Cümhuriyyətinin mükəfa-tı!

M[ir] A[bbas] Mirbağirov

ÖMƏR FAİQİN BAŞINA GƏLƏNLƏR

Daha 1918 kanuni-əvvəlində [dekab-rında] Batuma getmək üzrə Tiflisdə bu-lunduğum vaxt möhtərəm qələm arxa-daşım Ömər Faiqin Tiflis komandanlığı dairəsində məhbus olduğunu eşitdim və həman gün ziyarətlərinə getdim. Nə üçün həbs edildiklərini anladım. Məlum olduğu üzrə Batum-Qars sancağındakı müsəlmanlar cilovu gürcülərin əlinə ver-mək istəməyirlər. Ömər Faiq də əhalinin hissiyyətinə bir tərəcəman vəzifəsi gördü-yündən, gürcülüyə “zərərli” görülmüş və həbs edilmişdir. Fəqət əhvaldan öylə an-ladım ki, Gürcüstan Hökuməti Ömər Fai-qi tezlikdə sərbəst buraxacağını vəd et-mişdir. Bütün safdil millətimlə bərabər mən də gürcüləri dost olaraq tanıdığım-dan, Azərbaycan mətbuatına bu xüsusda bir şey yazmadım. O dostluğun xatirəsi üçün bu məsələyə o qədər də əhəmi-yət verməyib Batuma getdim. Bir də möh-tərəm yoldaşım özü araya pozğunluq düşməsinə bizzat [şəxsən] razı olmadı. Batumdan döndükdən sonra Gəncədə Ömər Faiqin Tiflisdən çıxmamaq qeydi ilə sərbəst buraxıldıqlarını eşitdim və sevindim.

Bu dəfə kanuni-saninin [yanvarın] 22-də bir daha Tiflisə getdim. Ömər Faiqin təkrar həbs edildiyini təəssüflərlə an-ladan yoldaşlara rast gəldim. Bu dəfəki həbsin əvvəlkinə bənzəmədiyini də əla-və etdikləri vaxt, pək ziyadə maraqlan-dım. İcab edən vəsiqəni əldə etdikdən sonra görüşə bildim. Mən Ömər Faiqi ye-nə əvvəlki üç arxadaşı ilə bərabər ko-mandanlıq həbsxanasında buldum. Ya-

rım saat sürən mülaqatımız [görüşümüz, söhbətimiz] anladı ki, Ömər Faiqi bu dəfə həbs etdikləri kimi arxadaşları ilə bəra-bər Tiflisin mərkəzi həbsxanasında qa-patmışlar. Bu həbsxana qatillərin, canilə-rin yatağıdır. Bu həbsxananın daxili, Allah göstərməsin, nə qədər murdar hərəkətlərin yuvası imiş. Buraya Gürcüstan Hö-kuməti caniləri bıçaqları, ilanları dişləri ilə bərabər olaraq toplamışdır. Bu həbs-xananın içərisində Gürcüstan Hökumə-tindən başqa bir hökumət var imiş. Bu-roya yeni daxil olan bir məhbus təbəəlik vergisi verməli imiş. Bu yeni hökumətin buyurduğuna əməl etməyənlərin vay ha-lına! Pekin və Tehran həbsxanalarında olmayan işgəncələr altında can verənlə-rin həddü hesabı yoxdur. Əski əsrarəngiz bu qalanın hər qaranlıq guşəsi bir çox qurbanların məqtəli [qətl yeri] imiş. Bir sözlə, o qalada adam öldürmə dər-si yənidən böyük bir məharətlə öyrədilmək-də imiş.

İştə bu dəfə Qafqaz türklərinin sevgili yazıçısı böylə bir məhbəsdə müsafir ola-raq günlərcə qalmışdır. Vergi istənilədiyi vaxt verməkdən aciz qalan mühərririmiz dəhşətli bir yumruq və təkmə tufanı al-tında qalmışdır. Dışarıdan dostların gön-dərdiyi yeməklər verilmədiyini kimi, içəri-dəki “qanlı lokanta” [yeməxana] höku-məti də dustaqxananın yeməyini vermə-mişdir. Onu müşayiət edən qaraqol əs-gərlərin anlatmış olması ilə “vətən xaini” (?) Ömər Faiq sabahdan axşama qədər ölümə müntəzir olmuşdur [ölümü gözlə-mişdir].

Bir qaç gün bu cəhənnəm əzabından sonra Ömər Faiqin Tiflisdəki dostları işi anlayıb, hökumətə söyləmişlər. Həbsxa-nasından xəbəri olmayan hökumət də

Ömər Faiqi təkrar Şəhər komandanlığı həbsxanasına nəql etmişdir. Məsələ bu-nunla bitməmiş, onun yoldaşlarından biri yenə orada qalmışdır. O da Axısxanın mötəbər əşxasından [şəxslərindən] biri-sidir. Kəskin dişli bıçaqlar Ömər Faiqin hesabını bir gün bir gecə o zavallıdan sormuşdur. İkinci günü o zat da oradan öteki həbsxanaya nəql edilmişdir.

Zamanə yazıçıları vüquati [hadisələri] kəndi duyğularına uydurub meydana çı-xarırlar. Fəqət mən bunu, bu məlumatı Ömər Faiqdən və digər üç arxadaşından eşitdiyim kimi yazdım. Burada göstərdi-yim, olunan həqarətin bir cüzisidir. Mən bu həqarəti Ömər Faiqə deyil, millətimə edilmiş hesab etdiyim üçün gürcü mil-lətinin dostluğunu ürəyimdə saxlamaqla bərabər, gürcü hökumətinə qələm arxa-daşlarım naminə etiraz edirəm. Ömər Faiq Axısxanın deyildir, bütün millətin malıdır. Bununla izzəti-nəfsi təhqir edi-lən millətim, dostluğunun sui-istimal [sui-istifadə] edildiyini hiss etməz deyildir.

Cavad

“QAFQAZ CİBALİYYUN İTTİHADİ” CÜMHURİYYƏTİNİN İLK PARLAMENTOSU

(Xüsusi müxbirimizdən)

Hökuməti-cümhuriyyənin ilk Parla-mentosunun rəsmi-güşadı [açılış məra-sim] kanuni-saninin [yanvarın] 20-də icra ediləcəyi əvvəlcə elan edilmiş və Şimali Qafqazda yaşayan hər bir millətdən və-killər dəvət edilmişdi.

Əhali bu günü böyük bir səbirsizliklə bəkləyirdi. Müstəqil və hür Şimal Qafqaz Hökumətini vücuda gətirmək üçün yüzlərcə sənədən bəri həyatlarını fəda etmiş olan müəzzəm [böyük] Şamilin övladları artıq bu günü görmək səadətinə nail oldular. Bu gün Şimali Qafqaz millətləri üçün böyük və tarixi bir gün, tarixi bir bayramdır. Bu gün şəhərdə büsbütün başqa bir həyat, əhalidə büsbütün başqa bir ruh!

Bu gün hər kəsin üzündə istiqlal qüruru, böyük bir məsudiyyət hiss edilirdi. Bu gün Cənabi-haqq Cibaliyyun İttihadı millətlərinə əslərcə bəslədikləri müqəddəs əməlləri [arzuları] gözü ilə görmək nemətini bəxş etmişdir. Bu gün bütün hökumət dairələrində rus imperializm bayrağı deyil, yeddi ulduzlu Şimali Qafqaz bayrağı böyük bir əzəmət, böyük bir heybətlə təməvvüc edirdi [dalğalanırdı].

Ey müəzzəm Şamil! Kim bilir bu gün ruhun nə qədər şaddır! İslamın ülvyyəti üçün ixtiyar etdiyin o xariqüladə qəhrəmanlıqlarına mükafat olmaq üzrə Qadiri-mütləq həzrətləri bu gün övladlarına istiqlal lütf buyurmuşdur!

Parlamentonun rəsmi-güşadı saat 1-də icra ediləcəyindən, saat 12-yə doğru əhali güruh-güruh [dəstə-dəstə] olaraq Parlamento binasının ətrafına toplanmaqda idilər. Parlamentonun önündə bir müfrəzə [qrup, dəstə] əsgər və musiqiçilər səfbəstə olaraq [sıraya düzülərək] Məclisin rəsmi-iftitahını [açılışını] bəkləyirdilər. Nəhayət saat 1 radələrində heyət-hökumət binadan dişəriyə çıxdı. Musiqi bunları milli marş oynayaraq istiqbal etdi [qarşıladı]. Parlamentonun müvəqqət rəisi sifətilə mühəndis Zübeyr Tey-

murxanov əhalini Parlamentonun açılması münasibətilə təbrik etdikdən sonra, əlini binaya uzadaraq: *“İştə əfəndilər, bizim həyatımız bu binaya mərbutdur [bağlıdır]. Bizim bütün müqəddəratımız bu binada həll ediləcəkdir. Cənabi-haqqdan tövfiq [kömək] diləriz.”* dedi.

Sonra şeyxülislam Nəcməddin əfəndi həzrətləri kamali-xüsu və xüzu [təvazö] ilə Parlamentonun müvəffəqiyyəti-həsənəsi [gözəl müvəffəqiyyətlər qazanması] üçün bir dua oxudu. Bütün əhali böyük bir sükut içində “amin” avazı ilə əldə etdikləri istiqlalın bəqası [əbədiliyi] üçün Cənabi-xaliqu-kainatın [kainatın yaradıcısı olan Allahın] hüzzuri-əzəmətində [uca hüzzurunda] təzərrö və niyazda bulunurlardı [yalvararaq dua edirdilər].

İftitah [açılış] duasından sonra məclis salonu açıldı. Salonun divarları cümhuriyyət bayraqları ilə donadılmış [örtülmüş], döşəməsi xalılarla təzyin edilmişdi [bəzədilmişdi]. Məbuslar mövqelərini işğal etdilər [Millətvəkilləri öz yerlərini tutdular]. Hökumət lojasında Baş vəkil ilə bərabər bütün heyəti-hökumət və diplomasi lojasında ingilis əsgəri vəkilləri [hərbi nümayəndələri] bulunurlardı. Seyirçilərə təxsis edilən [ayrılan] mövqe də xıncaxınc [ağzına qədər] dolmuş idi.

Saat bir bucuq radələrində Zübeyr Teymurxanov həzrətləri müxtəsər bir nitq ilə Məclisi rəsmən açdı. Zübeyr həzrətləri hürriyyətin və Rusiya inqilabi-kəbirinin [Böyük Rusiya inqilabının] bizə bəxş etmiş olduğu nemətlərin ən böyüyü bu Məclis olduğunu, Şimali Qafqaz millətlərinin səadət və istiqballarının [gələcək-lərinin] buna mərbut [bağlı] olub bütün müqəddəratları burada həll ediləcəyini

bəyan etdikdən sonra, bunun əsası “Hər bir millət müstəqillən yaşamaq haqqına malikdir!” prinsipi olduğunu söyləyir.

Sonra rəis, Şimali Qafqaz millətləri[nin] heç bir vaxt ayrılmamaq üzrə ittifaq etdiyini və bu ittifaqda ufaq-böyük hər bir millət müsavi [bərabər] olub, heç bir millət digər bir millət üzərində təhəkküm etmək caiz olamayacağını, əks təqdirdə bu ittifaq və istiqlalın bəqa və davamını təmin etmək pək müşkül olacağını anladı.

Sonra rəis Rusiyaya nəqli-kəlam edərək [sözü gətirərək]: *“Rusiya ilə olacaq münasibətimiz bu gün məchuldur. Bu məsələ Parisdə iniqad edilməkdə [yığışmaqda] olan Sülhi-Ümumi Konfransında həll ediləcəkdir. Fəqət bu yeni cümhuriyyətimizin Avropa və sair düvəli-müəzzəməsinə etiraf edilməsi [böyük dövlətləri tərəfindən tanınması] bizim kəndi-kəndimizi və daxili asayişimizi mühafizə edə bilməmişə mütəvəqqifdir [bağlıdır]. Əgər biz buna qadir və müstəqillən yaşamağa layiq olduğumuzu göstərə bilsək, bizim cümhuriyyətimizə heç bir qorxu mütəsəvvir [təsəvvür olunan, mümkün olan] deyildir.”* deyir.

Rəis: *“Ufaq millətlərin təxlisi [xilas] üçün bu cəhanşümul [bütün dünyanı əhatə edən] müharibəyə girişmiş olan İttifaq heyəti-düvəliyyəsi [İttifaq dövlətləri, Antanta dövlətləri] də heç şübhəsiz bizim bu haqqımızı etiraf edəcəkdir”* deyir və diplomasi lojasına əlini uzadaraq: *“İştə, yeni cümhuriyyətimizin ilk Parlamentosunda böyük İngiltərənin əsgəri vəkillərini də görürsünüz”* deyir. Parlamento əzalaları [üzvləri] ingilis mürəxxəslərini [nümayəndələrini] sürəkli alqışlayır.

Sonra rəis Parlamentonun böyüklüyünü, millətin istiqbalı pək sıxı bir surətdə buna mərbut olduğunu bəyan etdikdən sonra Parlamentonun əzalarını yeni cümhuriyyətin səadəti naminə müttəhidən [birgə] və əldən gəldiyi qədər çalışmağa dəvət edir və *“Yaşasın yeni Cümhuriyyətimiz! Yaşasın ilk Parlamentomuz!”* deyər nitqini bitirdikdən sonra sözü Baş vəkilə [Baş nazirə] verir.

Baş vəkil Kotsev həzrətləri mütəmadi alqışlar arasında kürsiyi-xitabətə çıxır və yeni cümhuriyyətin birinci parlamentosuna [sun] xitabən nitq irad etmək [nitq söyləmək] şərafinə nail olduğu üçün kəndisini çox bəxtiyar ədd [hesab] etdiyini bəyan edir. Baş vəkil həzrətləri zamanın fövqəladə əhəmiyyətini böylə təsvir edir:

“Ətrafımızda müdhış alovlar davam edir. Bütün cəhan böyük bir fırtınaya tutulmuşdur. Biz bu fırtınadan sahili-səlamətə çıxma bilmək üçün mindiyimiz gəmini müttəhidən və fövqəladə bir tədbiri-məharət ilə komanda etmək lazımdır. Biz bu gəmini son nəfəsimizə qədər mühafizə etməliyiz.” deyir.

Sonra Baş vəkil, hökumət[in] qətiyyəyən Parlamentonun göstərdikləri yollardan çıxmayacağını bəyan etdikdən sonra Parlamento əzalarını ufaq cidalların [xırda dava-dalaşın] tərkilə müttəhidən çalışmağa dəvət edir və şəxsi qərəzlər üçün hökumətin fəaliyyətinə müşkülət çıxarmalarını hökumət naminə rica edir. Böylə müttəhidən çalışıldığı təqdirdə yeni əldə edilən istiqlalın mütləqə əlimizdən çıxmayacağına Baş vəkil qətiyyəyən əmin olur və *“Yaşasın gənc Cümhuriyyətimiz! Yaşasın Parlamentomuz!”* sözləri ilə nitqinə xatimə [son] verir. *(Sürəkli alqışlar!)*

Sonra təbrik nitqləri başlanır. Təbrik nitqlərindən sonra rəis bəy qonşu hökumətlərdən gəlmiş olan təbrik teleqraflarını oxuyur. Əzaların əzalıq vəsiqələrin[in] təhqiğ və təftişi üçün üç kişidən mürəkkəb [ibarət] bir Təhqiğ komisyonu intixab edildikdən [seçildikdən] sonra, saat 4 radələrində məclis qapandı. İkinci məclis ertəsi gün axşam saat 6-da iniqad ediləcəkdir.

H. Bürhanəddin

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Yeni qəzetə

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi tərəfindən nəşr olunan həftəlik “İstiqlal” qəzetəsinin birinci nömrəsi bu gün düşənbə [bazar ertəsi] çıxır. Qəzetə ancaq firqə və fəhlə həyatına münhəsirdir [həsr edilmişdir].

Balaxanıda fəhlə klubu

Şubatin 1-ində Sabunçu ambulatoriyasında fəhlələrin xüsusi bir iclası vaqə olaraq, fəhlə təşkilatı qurmaq və fəhlə klubu layihəsi tərtib etmək üçün bir komissiya seçilmişdir.

Gəncədə Kəsbkarlar İttifaqı

Bakı Kəsbkarlar İttifaqları Şurası [Həmkarlar İttifaqları Şurası] Gəncədə Kəsbkarlar İttifaqı təsis etmək üçün oraya vəkilər göndərir.

Aptek xidmətçilərinin tətili ətrafında

Aptek əmələlərinin [işçilərinin] tətili hənz davam etməkdədir. Ermansdan sonra indi də Rayqorodetski tətillə komissiyasına məktub yazaraq, xidmətçilərin tə-

ləblərini tamamilə qəbul etdiyini bildirmişdir.

General Biçeraxov

“Qafqazya-Kaspi Hökuməti” deyilən təşkilat tərəfindən iki etibarnamə alaraq general [Lazar] Biçeraxov iki konfransa gedir. Birincisi Mərmərə dənizində Rusiya firqə və cərəyanları nümayəndəsi konfransı, ikincisi Versal Ümumi Sülh Konfransına. General Biçeraxova tapşırılmışdır ki, ümum Rusiyanın qoşma [federativ] xalq cümhuriyyəti əsası ilə birləşdirilməsi və Rusiya tərzi-idarəsi və xırda millətlərin müqəddəratı məsələsinin həlli üçün ümum Rusiya Məclisi-Müəssisəni çağrılmasını müdafiə etsin.

AZƏRBAYCANDA

Lənkəran

Xüsusi müxbirimizdən:

Kanuni-saninin [yanvarın] 23-də məşhur Lənkəran tacirləri və sərvətdarlarından [varlılarından] Hacı İbad Əkbərovun vəfatı günü erməni saldatlarının sərkərdə və rəisi olan Makarov və Sambov ilə məa [birgə] oraya gəlib evin təxliyəsinə cəbrən təhəkküm etmiş, qışın zamanı yağmağına baxmayıb onları həyətə qovub özləri evində müsəmirə [yığınaq; əyləncə] etmişlər. Onlar həyətində yağışın altında gecə sabah edib, sübh zamanı Hacı İbad vəfat etmişdir.

GÜRCÜSTANDA

* Gürcüstan Xariciyyə naziri Ermənistan Parlamanı sədri [Avetik] Saakyanın

bilamümaniət [maneəsiz] Tiflisə buraxılması üçün binagüzarlıqda bulunmuşdur [təşəbbüs göstərmişdir].

Müsəlman Milli Şurasında

Gürcüstanda olan Müsəlman Milli Şurasının 26-sı yanvarda vaqə olan fəvqəladə iclasında heyəti-rəyasət intixab edilmişdir [rəyasət heyəti seçilmişdir]:

Sədr - Əbdürəhim bəy Haqverdiyev, sədr müavinləri - Əlimirzə bəy Nərimanov və Abbasqulu xan Əhmədov, xəzinədarlığa [müsahibliyə] - İsmayıl Xəlilov.

Məzkur [adı çəkilən] Şura bu yaxınlarda Tiflisdə bütün Gürcüstan müsəlmanları ictimai [yığınağı] dəvət etmək niyyətindədir.

Müsəlman qlasını siyahıları

Tiflis Bələdiyyə İdarəsi qlasını namizədləri siyahısını elan etmişdir. Gürcüstanda olan Müsəlman Milli Şurasının altı nömrəli siyahısında yeddi nəfər namizəd göstərilmişdir. Namizədlər: Əli Bayramov, Mirzə Hüseyin Həsənzadə, Fətəli Axundov və qeyriləri.

Protesto mitinqi

Soçidə yanvarın 25-də Rus Milli Şurası təşkilinə qarşı protesto eyləmək üçün böyük bir mitinq təşkil edilmiş imiş. Mitinq müttəhidülqövl [yekdilliklə] zeyldəki [aşağıdakı] qərarı qəbul eyləmişdir:

1) Soçi demokratiyası Könüllü dəstələrin təcavüzündən xilas edən Demokratik Gürcü Cümhuriyyəti himayəsində yaşayaraq demokratik üsulu ilə özünün ictimai və siyasi vəziyyətini müdafiə edir və milli əsasla təşkil edilmiş heç bir müəssisəyə ehtiyacı yoxdur.

2) Soçi demokratiyası nəinki bu işdə iştirak etməyəcəkdir, biləks [əksinə] hər milli şuraya ciddi surətdə protesto edir.

3) Məhəlli [yerli] sağ ünsürlərin fitvası ilə təşkil edilmiş Rus Milli Şurası bizim Gürcüstan demokratiyasına qarşı fitnədir. Bu şura, Kubanda olan mürtəcelər ilə əlaqədə bulunub bütün demokratiyaya zərbə endirir.

Qəzetə qapanması

Batımda general-qubernator binagüzarlığı [göstərişi] ilə qapanmış olan “Musulmanskaya Qruziya” (İslam Gürcüstanı) nam [adlı] qəzetə hələ çıxarılmayıb.

TEATRO VƏ MUSIQI

Bu gün (düşənbə) [bazar ertəsi] “Mikado” teatrında Üzeyir bəy Hacıbəyli cənablarının neçə illərdən bəri Bakı səhnəsində oynanmamış olan “Ər və arvad” operettası mövqeyi-tamaşaya qonulacaqdır. Bu tamaşanın təntənəli bir surətdə oynanması üçün müdiriyyət lazımı hazırlıqlar görmüşdür.

İDARƏYƏ MƏKTUB

- 1 -

Möhtərəm müdir!

Qəzetənizin 100-cü nömrəsində “Batımda oblast və gürcülər” ünvanında Əhməd Həmdi Qaraağazadə tərəfindən yazılan əhvalatı oxuyub rəf'i-iştibah [yanlış düzəltmək] üçün bu məktubumun dərcini rica edirəm.

Əhməd Həmdi Qaraağazadə cənab-

ları Batum oblastında gürcü propaqandası artmasından bəhslə, Abaşidze Hafiz Məhəmməd Tağı bəy cənablarını töhmət etmişdir. Burasını deyə bilərəm ki, bir çoxlarınca məşhur olan Məhəmməd bəy Abaşidze cənabları həməvəqt [daim] öz dini və milləti uğrunda canü dildən çalışan qəyur [qeyrətli; çalışqan] bir zəttir. Abaşidze cənabları türklük haqqında bilümm [ümumiyyətlə], Azərbaycan haqqında bilxüsus [xüsusilə] heç vaxt düşmənçilik bəsləməyib, bəlkə həmişə hüsn-təvəccöh göstərib və göstərməkdədir. Və əlavə, Abaşidze nəslindən bugünə qədər xəfiyyəlik və başqa rəzalətlərə mürtətib olan [bulaşan] bir zat olmadığı həm türklərə və həm də gürcülərə məlumdur. İştə bu qədərlə Abaşidze haqqında yazılan əsassız fəqərəni [hadisəni] təkzib etməyi kəndi vəzifəm ədd [hesab] etdim əfəndim.

Yəhya Hacıyev

- 2 -

Möhtərəm müdir əfəndi!

Xahiş edirəm bu neçə sətiri möhtərəm “Azərbaycan” cəridəsinin [qəzetinin] sütunlarında səbt [dərc] edəsiniz:

Rus “Azərbaycan” qəzetəsinin 16-cı nömrəsində bu tövr yazılmışdı: Yusif Qəribova Ərzaq naziri tərəfindən Lənkəran camaatı üçün 6000 arşın ağ və çit verilibdir. Yenə də hal-hazırda Azərbaycan Parlamentində Lənkəran nümayəndəsi hesab olunur. Rəbiüləvvəlin 5-də Hacı Zeynalabidin fabrikasının kantorusuna gedib, axtarışdan sonra həman qayırilma vəkalətnaməni tapdım. Vəkalətnamə noyabrın 7-si 1918-ci tarixdə üç nəfərin adı ilə yazılıbdır. Yəni Lənkəran camaatı tərəfindən guya həmin bu üç nəfər arşın

malı almağa vəkil olmuşlarmış: 1) Yusif Qəribov; 2) Teymur bəy Bayraməlibəyov; 3) Böyükağa bəy Mirəlibəy oğlu.

Vəkalətnamə imza edənlər: Seyfulla Cabbar oğlu, Yunis Axundov, Mirhüseyn Talışxanov, Əhməd Axundov, Hacıəli Məhəmmədov və Abbasqulu Murtuza oğlu.

Mən bu xüsusda Ərzaq Nəzarətindən sual edib əlan [hələ] iki həftədir cavab almamışam. Xahiş edirəm Ərzaq İdarəsi cavab versinlər. Əvvəla, 6 nəfərin imzası ilə 3 nəfərin iki yüz min cana baliğ [çatan] camaat tərəfindən vəkil olması dürüst və həqiqət olarmı?

2) Bərfərz [fərz edək ki], 6 nəfərin imzası ilə vəkalətnamə dürüst oldu. Aya [bəs], lazımdır yazılan qolların xətti tamamən ayrı-ayrı olsun, yəni hamısı bir xətdə, iki xətdə olsa da kifayət edər?

3) Bu 6 min arşın əşya Lənkəranın hansı hissəsi üçün təyin olunubdur?

Və bir də möhtərəm müdir! “Azərbaycan”ın keçmiş nömrəsində Yunis əhvalatı yazılmışdı ki, guya, Lənkəran dairəsində zülmələr edibdir və edir. Bu da səhvdir. Gələn nömrədə Yunis əhvalatından filcümlə [qısaca] xidmətinizə ittilə [xəbər] verərəm.

Lənkəran məbusu:

Hacı Mirzə Səlim Axundzadə

- 3 -

Müdiri-möhtərəm! Bu qaç kəlməyə rica edirəm möhtərəm qəzetəinizdə yer verəsiniz.

“Azərbaycan” qəzetəsində Ərzaq naziri vəkili Yusifəli [Əliyev] cənabları tərəfindən məzkur [adı çəkilən] qəzetədə Tağıyevin kantorusundan yazılmış ki, Abbasqulu Kazımzadəyə verilib 1 top bez, 1

top kətan, 1 top bomazı, 1 top madepulam, 1 top qətifə. Mən məlum edirəm ki, doğrudur Ticarət nazirindən mənə məzkur əşyanı almaqda müsaidə verilmiş idi. Amma mənim məzkur kantordan aldığı əşya 1 top bez, 1 top kətan, 6 ədəd qətifə olmuşdur. Bunlardan başqa mənə bir şey vüsul olmamışdır [çatmamışdır].

Kazımzadə Abbasqulu

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Daxili naxoşları qəbul edir:

Səhər saat 8-dən 10-adək; axşam saat 4-dən 6-yədək. İçəri şəhərdə Malı Krepostnovi küçədə 8 nömrəli evdə. Telefon nömrəsi 36-91. Малая-Крѣпостная ул. д. № 8. Телефон № 36-91.

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düşən naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Doktor Ağahüseyn Kazimov

Qayıdıb əmrəyə-daxiliyyəyə [daxili xəstəliklərə] mübtəla olan naxoşları qəbul etməyə şüru etmişdir [başlamışdır]: səhər saat 10-dan 12-yə kimi; axşam saat 4-dən 6-yə kimi. Ünvan: Parapetdə, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbədə. Telefon: 86-27.

2655

Doktor

Samuil İzrailoviç Kopelioviç

Daxili və əsəbi mərzə mübtəla olanları hər gün axşam saat 5-dən 8-ə kimi qəbul edir. “914” dəvasını [dərmanını] istemal edir [işlədir]. Voronovski caddədə nömrə 17, ikinci mərtəbə. Telefon 50-82 və 93.

Doktor İ. Q. Sibiroviç

Daxili və uşaq xəstələrini qəbul edir səhər saat 9 - 12-yədək; axşam saat 4 - 6-yədək. Staro-Poliseyski küçədə nömrə 25 (Kolyubakinski küçəsinin küncündə). Telefon nömrə 42-12.

2658

İslamiyyə mehmanxanası (lokantası)

Bir çox sənələrdən bəri davam edən və Mart hadisəyi-əliməsində [kədərli Mart hadisələrində] yanan “İslamiyyə” mehmanxanası yenidən təmir edilib bu gündən etibarən mehmanxanada gözəl lokanta [yeməxana] açılmışdır. Mahir aşbazların təhti-idarəsində [idarəsi altında] hər növ Avropa və Asiya xörəkləri hazır edilir. Nahar və şam vaxtı Avropa və Asiya musiqi dəstəsi çalacaqdır. On beş ədəd nömrə hazırdır. Adres: Bazarnı və Qubernski küçələrin küncündə, telefon nömrə 12-51.

Kamali-ehtramla: İsmayıl Mahmudzadə.

2670

Elan

Mexaniçeski və tökmə zavod “Amiz şirkəti” hər növ gəmi, mədən sifarişləri qəbul edir. Bayılovda Lbovun 3 nömrəli evində.

Burada ustadlar, şagirdlər yaxşı məvaciblə qəbul edilir. Şəraitini Armyanski küçədə 13 nömrəli evdə səhər saat 9-a kimi və axşam 3-dən 5-ə kimi “Amiz şirkəti”nin nümayəndəsi Süleyman Abdullayevdən bilmək olar.

2671

Elan

Hökumət mətbəəsi

Ümum kitab-füruşlara [kitab satanlara] və mağaza sahiblərinə elan edir ki, həmin mətbəə tərəfindən təzə və köhnə üsul ilə türkcə və rusca **divar təqvimi** satışa qoyulmuşdur. Qiyməti 8 manatdır. Külli alıcılara 6 manat. Külli miqdarda mütəəllimlərə [şagirdlərə] məxsus əşya və dəftərlər dəxi satılır.

Xahiş edənlar Birjavoy küçədə Skobelevin 17 nömrəli evində Hökumət mətbəsinə yaxud Kolyubakinski küçədə 37 nömrəli evdə “Azərbaycan” qəzetəsi idarəsinə müraciət edə bilərlər.

24-T

Operetta**Axşam tamaşası**

Mikado teatrosunda

Zülfüqar bəy və Üzeyir bəy Hacıbəyli

Qardaşlarının müdiriyyəti

Düşənbə [bazar ertəsi] günü

cəmədiyələvvəl ayının 2-sində

(fevralın 3-ündə) 1337 – 1919-cu ildə

Mikado teatrosunda müdiriyyətin

aktyorları tərəfindən təntənəli bir surətdə

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır

neçə illərdən bəri Bakı səhnəsində

oynanılmayan Üzeyir bəy Hacıbəylinin

yazmış olduğu məşhur “Ər və arvad”

operettası 3 pərdədə.

Kəblə Qubadın rolunu

Mirzəağa Əliyev ifa edəcəkdir.

Qeyri iştirak edən əşxas müfəssələn

məramnamədə məlum olacaqdır.

Biletlər indidən teatrın kassasında

satılmaqdadır.

Tamaşa başlanacaqdır

axşam saat 8-in yarısında.

Dirijor: Müslüm bəy Maqomayev.

Müdür: Üzeyir bəy Hacıbəyli.

Müvəqqəti müdir:**Hacıbəyli Üzeyir bəy****QEYD VƏ ŞƏRHLƏR****Ümum müsəlman tələbələrinə**

səh. 21. “1 şubat 1335”: burada il, rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 1 fevral 1919-cu il tarixinə uyğundur.

Məclisi-Məbusan və müxaliflər

səh. 22. “...türk xalqının idareyi-aliyyəsi...”: ehtimal ki, “...türk xalqının iradəyi-aliyyəsi...” [uca iradəsi] olmalıdır; qəzetdə “idareyi-aliyyə” şəkliyədir.

səh. 23. “fevral hüriyyətlərinin bəqası”: Rusiyada 1917-ci ilin fevral ayında baş verən Burjua-demokratik inqilabı (yaxud Fevral inqilabı) və bu inqilabın nəticələri nəzərdə tutulur. Fevral hadisələri köhnə təqvimlə 23 fevral – 6 mart (yeni təqvimlə 8-16 mart) tarixləri arasında cərəyan etmişdir.

“qulami-halqa-bəguş”: “qulağı sığalı qul”. Keçmişdə qulların qulağına sığa taxılırdı, sığa qulluq rəmzi idi.

Teleqraf xəbərləri

səh. 24. “...fərsəx...” yaxud “fərsəng”, “ağac”: Keçmişdə işlədilmiş məsafə ölçüsü. İşlədildiyi coğrafiyaya və dövrə görə dəyişiklik göstərməklə birgə, təxminən 5 kilometrə bərabər idi. Atın adı yerləşlə bir saatda qət etdiyi məsafə, fərsəxin ölçüsü kimi qəbul edilirdi.

“Almaniya Bankı”: Almaniyanın ən böyük bankı olan Döyçe Bank [Deutsche Bank] nəzərdə tutulur.

Vükəla Şurasında

səh. 26. “prixod”: camaatın ianələri hesabına saxlanan yerli (məhəlli) dini icma.

Nəzarətlərdə

səh. 27. “Mədən İdarəsi”: qəzetdə “Müavin İdarəsi” getmişdir.

İrəvan: Erməni-müsəlman məsələsi

səh. 29. “xarvar”: çəki vahidi; 1 xarvar 25 puda, 1 pud 16,4 kiloqrama bərabər idi.

Ömər Faiqin başına gələnlər

səh. 30. “sancaq”: “il” (vilayət) ilə “ilçə” (rayon) arasında inzibati-ərazi vahidi.

səh. 31. “Əski əsrarəngiz bu qalanın...”: söhbət Tiflisdəki Metex qalasından gedir; Metex qalası XIX əsrin əvvəllərindən etibarən həbsxanaya çevrilmişdir.

“Cavad”: bu imza Əhməd Cavada məxsusdur.

“Qafqaz Cibaliyyun İttihadı”**Cümhuriyyətinin ilk Parlamentosu**

səh. 32. “Qadiri-mütləq həzrətləri”: Hər şeyə qadir olan, mütləq qüdrət sahibi olan Allah.

Bakı xəbərləri

səh. 34. “General Biçeraxova tapşırılmışdır ki...”: bu cümlə qəzetdə müəyyən səhvlərlə getmişdir.

İdarəyə məktub

səh. 36. “Rəbiüləvvəl 5-də”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi tarixlə 9 dekabr 1918-ci ilə uyğundur.

“Yunis əhvalatı”: Cümhuriyyət dövründə Azərbaycanın cənub bölgələrində fəaliyyət göstərmiş Qaçaq Yunis nəzərdə tutulur.

səh. 37. “bomazi”: xovlu, isti pambıq parça növü.

“madepulam” (yaxud madepolam): sıx toxunmuş ağ pambıq parça; əsasən alt pal-tarı tikməyə yararır.

“qətifə” (yaxud qətfə): böyük ölçülü bədən dəsmalı.